

ARCYBISKUP METROPOLITA WARMIŃSKI DR EDMUND PISZCZ

Życiorys arcybiskupa metropolity warmińskiego, doktora Edmunda Piszczę da się podzielić na trzy okresy: przygotowanie, posługę kapłańską i posługę biskupią. Osobną dziedzinę stanowi praca naukowa.

PRZYGOTOWANIE

Edmund Piszcz urodził się w Bydgoszczy 17 listopada 1929 roku, jako syn żołnierza zawodowego Wojciecha Piszczę i jego żony Stanisławy Jędrzejewskiej. Ochrzczony został w rzymskokatolickiej parafii wojskowej w Bydgoszczy na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej. Rodzicami chrzestnymi byli Michał Czapliński i Bronisława Petecka. W 1936 roku rozpoczął naukę w I klasie Podstawowej Szkoły Ćwiczeń. W 1939 roku przystąpił do pierwszej Komunii św. i ukończył III klasę. Do wybuchu II wojny światowej mieszkał w koszarach 62. pułku piechoty w Bydgoszczy, przy ulicy Warszawskiej. Początek wojny spędził dzięki ewakuacji rodzin wojskowych na terenach zajętych przez ZSRR. Po powrocie do Bydgoszczy chodził do niemieckiej szkoły dla Polaków. Po ukończeniu VII klasy został w 1944 roku skierowany do pracy jako uczeń krawiecki. W latach 1945—1948 uczył się w I Państwowym Gimnazjum i Liceum w Bydgoszczy, zdobywając małą maturę. W tym okresie przyjął sakrament bierzmowania z rąk biskupa dr. Lucjana Bernackiego w farze bydgoskiej 3 czerwca 1947 roku.

Idąc za głosem powołania kapłańskiego, w 1948 roku wstąpił do Niższego Seminarium Duchownego Diecezji Warmińskiej w Olsztynie, które dawało wychowanie religijne, podczas gdy wykształcenie średnie alumni zdobywali w liceum państwowym. W roku 1949 uniemożliwiono alumnom uczęszczanie do liceum państwowego i diecezja zmuszona została do utworzenia wewnętrznego studium, bez praw państwowych. Edmund Piszcz zamieszkał w Olsztynie u rodziny i zdobył maturę w 1950 roku w Liceum Państwowym imienia Adama Mickiewicza. Wszystkie oceny były bardzo dobre, z matematyki dobra. Serdecznie wspomina grono profesorskie, któremu wiele zawdzięcza, między innymi profesor Pokorską (język polski), profesora Zapaśnika (matematyka), profesora Naporę (język łaciński) i profesor Mordzewską (język angielski).

Po maturze zgłosił się z prośbą o przyjęcie do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Chełmińskiej w Pelplinie. Ksiądz dr Kazimierz Więckowski CM jako prefekt gimnazjalny z Bydgoszczy pisał w opinii: *Charakter prosty, szczerzy, uczynny. W życiu religijnym brał żywy udział: interesował się sprawami religijnymi, był wzorowym ministrantem, często przystępował do Sakramentów świętych. Równie dobre świadectwo wystawił ksiądz Jan Romejko za okres uczęszczania do liceum w Olsztynie: Piszcz Edmund był moim uczniem, zachowanie się jego w szkole i wypełnianie praktyk religijnych było wzorowe. Cieszył się uznaniem i opinią dobrego ucznia i szlachetnego człowieka.* Zgłoszenie do seminarium w Pelplinie zostało przyjęte przez biskupa chełmińskiego dr. Kazimierza Józefa Kowalskiego w dniu 8 sierpnia 1950 roku. Powiadomienie wysłał nazajutrz rektor seminarium, ks. Józef Grochocki. Pismo świadczy o ubogich warunkach życia seminaryjnego: *Ponieważ nowy rok akademicki rozpocznie się 25 września b.r., proszę w tym dniu przybyć do seminarium i przedstawić się w kancelarii rektorskiej przed godziną 19. Przywieźć ze sobą należy prócz bielizny osobistej, siennik i pościel, żarówkę do lampy elektrycznej oraz sztuciec.*

Pochodząc z archidiecezji gnieźnieńskiej inkardynował się do diecezji chełmińskiej przez przyjęcie tonsury z rąk biskupa chełmińskiego dr. Kazimierza Józefa Kowalskiego w kaplicy seminaryjnej dnia 3 marca 1952 roku. Z tych samych rąk przyjął 2 maja 1953 roku święcenia niższe ostiariatu i lektoratu, 29 czerwca 1954 roku egzorcystatu i akolitatu, 19 czerwca 1955 roku subdiakonatu, 29 czerwca 1955 roku diakonatu, wreszcie 10 maja 1956 roku prezbiteratu.

Opinie nadesłane przez proboszczów do seminarium były zgodne: *Poważny, przykładowy, szanujący siebie, uczynny i życzliwego usposobienia. — Alumna cechuje szczerą i głęboką pobożność, życzliwe i pogodne usposobienie oraz uczynność wielką. — U alumna Edmunda Piszczka uderza przede wszystkim wielki zapał i umiłowanie wiedzy teologicznej i szczerą pobożność. — Cechuje go wielką skromność, gorliwość w służbie Bożej, życzliwość wobec innych, szacunek dla samego siebie i pamięć na swoje powołanie. — Pod każdym względem wzorowy, zna i ceni godność swoją i ma wielki szacunek dla bliźniego, łatwość współżycia z innymi. Wspinał narybek dla diecezji. — Każdy szczegół życia parafialnego zajmuje go żywo, a co do pobożności, ma miły zwyczaj w pewnych terminach bywać w kościele i „ciągnie” go do ołtarza. Kazania wygłaszał chętnie. Układ ich, dykcja i sposób popularyzacji prawd Bożych bardzo interesujący. Katechezy młodzieży przeprowadzał według najnowszych wymogów katechetyki. Mimo niezaprzeczo-nych, nieprzeciętnych uzdolnień, prawie że wszechstronnych, nie przejawia nic z pychy i zarozumiałości.*

Opinia księdza rektora Józefa Grochockiego była również pozytywna: *Ks. Edmund Piszcz pochodzi z rodziny wojskowej, miejskiej. Pod względem zdrowotnym przedstawia się dodatnio. Pod względem naukowym jest zdolny i pilny, posiada specjalne zamiłowanie do historii. Charakter jego poważny, zrównoważony, uczynny, życie wewnętrzne pielęgnowane. Cieszył się zaufaniem przełożonych i kolegów. Piastował godność drugiego prefekta rytu. Nadaje się do wyższych studiów, posiada takt pedagogiczny. Mogę go polecić na każde stanowisko, ale przede wszystkim na parafię miejską.*

POŚLUGA KAPŁAŃSKA

Pierwszą placówką po święceniach kapłańskich był od 28 lipca 1956 roku wikariat przy katedrze w Pelplinie, połączony z obowiązkami prefekta miejscowego liceum ogólnokształcącego. Poza pracami duszpasterskimi i katechetycznymi prowadził chór młodzieżowy parafii pelplińskiej, który przeżył wtedy okres wielkiego rozkwitu. Zachęcony przez księdza infułata dr. Antoniego Liedtkego, u którego przez pięć lat uczestniczył w seminarium Historii Kościoła i napisał rozprawę na temat dziejów klasztoru reformatów w Łąkach, a dwa lata pełnił obowiązki asystenta, zwrócił się 9 lutego 1957 roku do biskupa chełmińskiego dr. Kazimierza Józefa Kowalskiego z prośbą o zgodę na studia uniwersyteckie od początku roku akademickiego 1957/58. Prośba nie od razu została wysłuchana, gdyż dopiero od roku 1958/59 został skierowany na studia Historii Kościoła na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W dniu 13 października 1958 roku pisał z Lublina: *Czuję się w miłym obowiązku podziękować Waszej Ekszelencji za umożliwienie mi studiów na KUL-u i to na koszt diecezji. Postaram się wszelkimi siłami nie zawieść pokładanych we mnie nadziei i sumienną pracą spłacić zaciągnięty dług. Jeszcze raz gorąco za to „Bóg zapłać”.*

Przedstawiając biskupowi-filozofowi przebieg *Tygodnia Filozoficznego* na KUL 16—20 lutego 1959 roku tak ukazał udział Ojca Świętego: *Wykład Ks. Biskupa Wojtyły był raczej z gatunku „cięższych”, ale podsumowanie przez niego dyskusji w blisko godzinnym przemówieniu i rozwikłanie całego szeregu podanych przez studentów wątpliwości było tak precyzyjne i jasne, że wdzięczność za to wyrażały chyba najlepiej długo nie milnące oklaski. Gdy prelegent na koniec przeprowadzał druzgoczącą krytykę etyki marksistowskiej, wykazując jej sprzeczność w samych założeniach i mnóstwo innych niekonsekwencji, nie podniósł się ani jeden głos krytyczny; cisza była jak makiem zasiał, a potem długie brawa.*

Po czterech latach studiów złożył do akt personalnych Chełmińskiej Kurii Biskupiej zaświadczenie wystawione przez Wydział Teologiczny KUL w dniu 17 czerwca 1962 roku: *Dziekanat Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zaświadcza, że Ks. Edmund Michał Piścz, urodzony dnia 16 listopada 1929 roku w Bydgoszczy, kapłan diecezji chełmińskiej, obronił pracę doktorską pod tytułem „Geneza i przebieg toruńskiego COLLOQUIUM CHARITATIVUM za Władysława IV w 1645 roku” w dniu 25 czerwca 1962 roku oraz złożył egzamin z przepisanych tez. Promowany w dniu 26 czerwca 1962 roku uzyskał prawa i tytuł DOKTORA ŚWIĘTEJ TEOLOGII. (—) Dziekan Ks. Profesor dr Stanisław Łach. Egzamin z tez przyjmowali księża profesorowie Marian Rechowicz, późniejszy administrator apostolski archidiecezji lwowskiej w Lubaczowie i Mieczysław Żywczyński, promotor. Komisyjny egzamin z epoki dotyczącej rozprawy doktorskiej oraz filozofii (przyjmował ks. profesor Józef Pastuszka) odbył się w tym samym dniu co obrona pracy.*

W dniu 9 lipca biskup chełmiński dr Kazimierz Józef Kowalski mianował młodego doktora, na prośbę ks. rektora dr. Antoniego Liedtkego: profesorem historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie, sekretarzem rektoratu tegoż Seminarium Duchownego i kierownikiem Archiwum Diecezji Chełmińskiej, którego kustoszem był ks. dr Kazimierz Dąbrowski. W dwa lata

później otrzymał zwolnienie z obowiązku składania egzaminu proboszczowskiego i nominację na prefekta studiów Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie.

W lipcu 1969 roku głosił rekolekcje Urszulankom Unii Rzymskiej w Lublinie. W sierpniu przebywał w Szwajcarii. Do ks. biskupa chełmińskiego Kazimierza Józefa Kowalskiego pisał: *W minionych dniach zdążyłem już wiele zobaczyć, wiele zwiedzić i wiele podziwiać. Szczególne to bowiem uczucie, gdy człowiek wchodzi do rozmaitych, starych świątyń, zwłaszcza w Szwajcarii romańskiej, których początek sięga IV czy V wieku... Jedyny, wiadomy mankament, to brak księży, brak powołań, brak rąk do pracy duszpasterskiej. Przebywam obecnie w Alpach w dużej wiosce — Les Hauderes — gdzie jest duży nawet kościół, ale Msza św. jest tylko w niedzielę, bo nie ma księdza. Stąd też radość tych ludzi, jeśli się zjawi kapłan w ich miejscowości, bo mają przynajmniej zapewnioną Mszę św.*

W dniu 22 października 1970 roku Ojciec św. Paweł VI zaliczył ks. Edmunda Piszczę do grona swych kapłanów. Powiadomił o tym arcybiskup J. Benelli, substytut Sekretarza Stanu. Rok później w listopadzie opat Szczyrzycki O. Stanisław Kiełtyka SOC dziękował biskupowi chełmińskiemu za pozwolenie ks. E. Piszczowi na wygłoszenie rekolekcji: *Wniósł On w nasze grono wiele ducha Bożego i dobra płynącego z serca.*

Po śmierci biskupa Kazimierza Józefa Kowalskiego ks. dr E. Piszcz pisał 3 kwietnia 1973 roku do biskupa chełmińskiego Bernarda Czaplińskiego: *Zwracam się... z prośbą o udzielenie mi urlopu w przyszłym roku akademickim 1973/1974, by wykorzystać przyznane mi stypendium naukowe w Instytucie Historii Kościoła, prowadzonym przez ks. prof. dra Józefa Lortza w Moguncji (Mainz). Czas ten wykorzystałbym również na pracę naukową w Archiwum Watykańskim w Rzymie. Wykłady moje w Seminarium zgodził się na ten rok przejąć ks. infułat dr Antoni Liedtke, a inne agendy (szpital, duszpasterstwo inteligencji technicznej i inne) — ks. dr Henryk Muszyński. Rok potem 10 maja 1974 roku pisał z Institut fuer Europaeische Geschichte. Abteilung Religionsgeschichte, w Moguncji do biskupa chełmińskiego Bernarda Czaplińskiego: *W drodze powrotnej... odwiedziłem Dachau, by najogólniej zobaczyć ten obóz koncentracyjny, a przede wszystkim, by pomodlić się nieco u tych karmelitanek. Wpuściły mnie do swego klasztoru nawet, skąd właśnie napisałem kilka słów do Waszej Ekscelencji.**

Biskup chełmiński dr Marian Przykucki powołał ks. E. Piszczę 15 grudnia 1981 roku na członka diecezjalnej rady duszpasterskiej: *Obowiązki wynikające z przynależności do Rady określi statut tymczasowy, który zostanie uchwalony na pierwszym posiedzeniu.*

POSŁUGA BISKUPIA

Do chwili obecnej obejmuje trzy pola działania: diecezję chełmińską, diecezję (potem archidiecezję) warmińską, wreszcie Kościół Powszechny.

Diecezja chełmińska

Ojciec Święty Jan Paweł II mianował 3 kwietnia 1982 roku ks. E. Piszcza biskupem tytularnym Aurusuliana i skierował go do pomocy biskupowi chełmińskiemu dr. Marianowi Przykuckiemu. Ten biskupa mianował 8 maja 1982 roku wikariuszem biskupim do spraw duchowej i intelektualnej formacji kapłanów: *Wiem, że tę ważną dziedzinę życia diecezjalnego powierzam osobie dobrze przygotowanej przez Boga i ludzi do tej pracy. Zasadniczymi wytycznymi niechaj będą Dekrety Soboru Watykańskiego II, wskazania ostatnich Papieży, oraz wytyczne Komisji Episkopatu Polski do Spraw Duchowieństwa.* Tego samego dnia powołał go także do Chełmińskiej Kapituły Katedralnej jako kanonika gremialnego i prałata prepozyta, którego stanowisko wakowało już od 1973 roku.

Święceń biskupich w uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego, 20 maja 1982 roku, udzielił prymas Polski, arcybiskup metropolita gnieźnieński dr Józef Glemp, wspólnie z biskupem chełmińskim dr. Marianem Przykuckim i jego biskupem pomocniczym dr. Zygfriedem Kowalskim. W obrzędzie włożenia rąk i wypowiedzenia modlitwy konsekracyjnej wzięli udział także inni obecni biskupi, a mianowicie biskup gdański Lech Kaczmarek i biskupi pomocniczy gnieźnieńscy: Jan Czerniak, Jerzy Dąbrowski i Jan Nowak. *SŁOWO POWSZECHNE* z dnia 26 maja 1982 roku zamieściło reportaż Zdzisława Szuby: *Prymas Polski, przypomniał, iż konsekrowany Biskup udzielał się ostatnio w duszpasterstwie wśród osób internowanych.* Reporter zapisał także, iż nowo wyświęcony biskup: *Biskupstwo swe pojmuję nie tylko jako tytuł, lecz jako postannictwo, wielkie zadanie kapłańskie, które podejmuje z pokorą, ufny w pomoc Bożą, a także tych wszystkich, do których zostaje postany. Za dewizę swej biskupiej posługi obrał słowa z pierwszego listu św. Jana Ewangelisty MIŁUJMY CZYNEM I PRAWDĄ.*

Młody biskup w dniu 25 maja 1982 roku mianowany został wikariuszem generalnym na diecezję chełmińską i na własną prośbę 1 lipca 1982 roku został zwolniony przez biskupa chełmińskiego z obowiązku instalacji, przewidzianego w Statutach Kapituły Katedralnej w Pelplinie, tym samym wchodząc do jej gremium.

Z dniem 10 września 1982 roku mianowany został deputatem do spraw dyscyplinarnych Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie, a 31 stycznia 1985 roku zwolniony został z obowiązków dyrektora Archiwum Diecezji Chełmińskiej, ze względu na obowiązki biskupie w diecezji, oraz przewodnictwo Komisji Misyjnej Episkopatu Polski, które pochłaniało wiele czasu i pracy. W dniu 1 sierpnia 1985 roku obowiązki wikariusza biskupiego dla intelektualnego przygotowania kapłanów przejął nowy biskup pomocniczy chełmiński, profesor dr hab. Henryk Muszyński; obowiązkiem biskupa E. Piszcza pozostała sama duchowa formacja kapłanów.

Diecezja (archidiecezja) warmińska

Ojciec Święty Jan Paweł II w dniu 11 listopada 1985 roku mianował ks. biskupa dr. Edmunda Piszcza administratorem apostolskim diecezji warmińskiej

sede plena. Ogłoszenie w kraju nastąpiło 28 listopada 1985 roku, a objęcie stanowiska przez okazanie dokumentów Warmińskiej Kapituły Katedralnej, miało miejsce w dniu 30 listopada 1985 roku, święto patronalne kapituły, w ostatni dzień posiadania przez kapituły polskie tych uprawnień, które nazajutrz przeszły na kolegia konsultorów diecezjalnych. Objęcie w posiadanie diecezji warmińskiej odbyło się po raz ostatni w historycznym kapitularnym, przy świetle świec, tak jak w średniowieczu.

W słowie do diecezjan ksiądz biskup pisał: *Moim biskupim zawołaniem pozostaje zdanie z I Listu św. Jana Apostoła: „Miłujmy czynem i prawdą” (3,18). W duchu tych słów chcę służyć Ludowi Bożemu Diecezji Warmińskiej, pragnąc tego jedynie, by w sercach ludzkich wzrastało Królestwo Boże, by Chrystus — Prawda i Miłość stał się treścią codziennego życia każdego człowieka dobrej woli... Chrystusowi — Prawdzie i Miłości powierzam swoją pasterską służbę dla dobra Ludu Bożego. Powierzam ją Bogu poprzez święte dłonie Jezusowej Matki w Gietrzwałdzie, Świętej Lipce i Stoczku — błagając, by wypraszała te łaski, które są tak bardzo wszystkim potrzebne do wzrastania w Chrystusie.*

Biskup warmiński dr Jan Obląk podczas uroczystego rozpoczęcia posługi biskupiej przez biskupa Edmunda Piszczę w diecezji warmińskiej skierował do duchowieństwa i wiernych apel: *Witam Księdza Biskupa Administratora Apostolskiego słowami liturgii powitania pasterza diecezji: „Niech Cię Bóg strzeże, wspomaga i zachowa po najdłuższe lata dla dobra Kościoła Warmińskiego. Zwracam się do Księży Biskupów Pomocniczych, moich umiłowanych Kapłanów całej diecezji, aby stanęli u boku Księdza Biskupa i wspomagali Go w jego posłudze pasterskiej. A was bracia i siostry, którzyście mnie tak chętnie wspierali modlitwą, proszę o modlitwę w intencji Księdza Biskupa i całej Diecezji Warmińskiej. Księdzu Biskupowi natomiast życzę wszelkich łask Bożych w posłudze arcybiskupiej dla Ludu Bożego świętej Warmii, Mazur i Powiśla.*

Rozpoczęła się wyteżona praca nauczycielska, kapłańska, pasterska i ascetyczna, w której uznaniu Ojciec Święty Jan Paweł II, po rezygnacji biskupa Jana Obląka z chwili ukończenia 75 roku życia, mianował biskupa dr. Edmunda Piszczę w dniu 7 października 1988 roku biskupem warmińskim, a 25 marca 1992 roku arcybiskupem metropolitą warmińskim: *Czcigodnemu Bratu Edmundowi Piszczowi, wybranemu Arcybiskupowi Metropolicii Warmińskiemu, pozdrowienie i Apostolskie Błogosławieństwo. Ponieważ powinien być wybrany arcybiskup metropolitalnej Stolicy Warmińskiej w tymże dzisiejszym dniu z diecezji o tej samej nazwie zgodnie z prawem utworzonej, Ty Czcigodny Bracie, który dotychczas umiejętnie i gorliwie wykonywałeś obowiązki biskupie w stosunku do tegoż Kościoła, ze wszech miar wydałeś się Nam odpowiedni do pełnienia tegoż urzędu. Zatem na mocy Naszej władzy ustanawiamy Cię Arcybiskupem Metropolity Warmińskim, nadawszy prawa i przywileje, którymi cieszą się metropolici w świecie, a także zadania i obowiązki, którymi oni jednako są obarczeni. Zwalniamy Ciebie od ponawiania zarówno wyznania wiary katolickiej jak przysięgi na wierność wobec Nas i naszych następców. Polecamy natomiast, abyś podał do wiadomości duchownych i świeckich Twojej Archidiecezji treść tego listu, zgodnie z wymogami prawa. W końcu Tobie Czcigodny Bracie i wszystkim wiernym Warmińskim za przyczyną Dziewicy Maryi, Królowej Polski, życzymy wszelkiej pomyślności przez nasze Apostolskie*

*Błogosławieństwo, którego w duchu uznania, po ojcowsku jak najchętniej udziela-
my. Dan w Rzymie u Świętego Piotra, dnia dwudziestego piątego miesiąca marca
Roku Pańskiego tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątego drugiego, Pontyfikatu
Naszego czternastego.* (Zob. Bulla papieska, wkł. ilustr. 1, str. G)

Praca nauczycielska to przede wszystkim niezliczone kazania, homilie, przemówienia, głoszone podczas wizytacji, bierzmowań, poświęceń, uroczystości kościelnych i narodowych. Mówione z serca do serca, w większości nie zostały utrwalone w druku, a dyspozycje ksiądz arcybiskup niszczy, aby się nie powtarzać. Dalej niedzielne homilie nadawane przez Polskie Radio Olsztyn od 2 września 1990 roku. Najpierw cykl *Oczekiwanie*, stanowiący przygotowanie wizyty Ojca Świętego Jana Pawła II. Trwał on do 6 czerwca 1991 roku. Potem od września 1991 roku cykl *Droga*, który trwa nadal przez dziesięć miesięcy w roku, z wyjątkiem dwu miesięcy wakacyjnych lipca i sierpnia. W sumie około 200 homilii, zanotowanych w fonotece Polskiego Radia. Przewodniczenie corocznym *Warmińskim Dniom Duszpasterskim*, kierowanie i ustanawianie norm *Stąej Formacji* młodych kapłanów.

Do posługi nauczycielskiej zaliczyć należy także otwarcie katolickiego przedszkola i liceum, powołanie do istnienia trzech kolegiów teologicznych, kształcących nauczycieli religii dla przedszkoli i szkół podstawowych, utworzenie Katolickiego Uniwersytetu Ludowego w Kętrzynie, uzyskanie od Stolicy Apostolskiej agregacji Warmińskiego Instytutu Teologicznego do Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Osobny dział pracy nauczycielskiej stanowią listy pasterskie wielkopostne i okazyjne, drukowane do 31 sierpnia 1992 roku w *Warmińskich Wiadomościach Diecezjalnych*, a od 1 września 1992 roku w *Warmińskich Wiadomościach Archidiecezjalnych*:

1986 na Wielki Post: *Pogasty już świeczki na kolorowych choinkach, przebrzmiały koledy... «Trosce modlitewnej drogich Sióstr i Braci pragnę powierzyć» wszystkie trudne sprawy w naszej diecezji... Niech one wszystkie objęte zostaną żarliwą modlitwą Ludu Bożego, niech poparte będą cierpieniem, ofiarą, codziennym, nieraz trudnym do udźwignięcia krzyżem.*

1987.07.26 na zakończenie peregrynacji: *dobiega końca wędrówka Matki Boskiej i Jej syna w kopii Jasnogórskiego Obrazu po wszystkich parafiach diecezji warmińskiej. Codziennie proszę i nadal prosić będę Boga, aby owoc Nawiedzenia trwał, by czynienie tego, co się Bogu podoba, stało się prawdą naszego osobistego życia.*

1988 na Wielki Post: *Ewangelia dzisiejszej — pierwszej niedzieli Postu — kończyła się wezwaniem Chrystusa: „Nawracajcie się i wierźcie w Ewangelię”. Niech rodzi dobro, prawdę i miłość, a więc coraz większe podobieństwo do Chrystusa, który przeszedł przez ziemię dobrze czyniąc”.*

1988 do kapłanów na Wielki Tydzień: *kiedy w ubiegłym roku nasz Wielki Pielgrzym — Jan Paweł II przemawiał w czasie nieспорów eucharystycznych w Tarnowie, wypowiedział wówczas m.in. takie słowa do nas — kapłanów: „Bracia, pomyślcie, na cośmy się odważyli w dniu święceń. Pomyślcie, czegośmy dostapili. Pomyślcie, co nam Pan uczynił — i stale czyni. Jak dobry jest Pan.” Tej*

głębokiej świadomości kapłańskiej misji i kapłańskiego posługiwania życzę całym sercem. Niech ona będzie żywa i rodzi zbawienne owoce w nietłatwej dla nas wszystkich codzienności. Niech będzie także źródłem naszej siły i tej radości, której nikt nam już nie odbierze.

1990 na 377-lecie śmierci Matki Reginy Protmann: *W dniu 18 stycznia b.r. minęło 377 lat od chwili, gdy w Braniewie zmarła w opinii świętości, bardzo zasłużona dla Kościoła, a zwłaszcza dla Diecezji Warmińskiej kobieta — Regina Protmann. > < Stała się bowiem wspańiałym Świadkiem Jezusa, świadkiem ilustrującym tę prawdę, jaką wypowiedział jeden ze świętych: „Mało kto z nas domyśla się, co by Bóg przez niego uczynił, gdyby Mu się tak całkowicie oddał”.*

1990 na przyjazd Ojca Świętego Jana Pawła II do Olsztyna: *w czerwcowym komunikacie z sesji plenarnej Konferencji Episkopatu Polski mogliśmy przeczytać i usłyszeć radosną zapowiedź, iż w przyszłym roku przybędzie — już po raz czwarty — jako pielgrzym do naszej Ojczyzny wielki nasz Rodak — Jan Paweł II. > < Wkraczamy niebawem w miesiąc październik, poświęcony modlitwie różańcowej. Niech stanie się ona żywa w naszych kościołach, domach, rodzinach i małżeństwach. Niech zapoczątkuje skuteczną pracę nad sobą w tym tak ważnym okresie oczekiwania. Niech przypomni, że taka jest właśnie nasza droga ku Chrystusowi, który jest naszą prawdą i życiem.*

1991 na Wielki Post: *ostatnie słowa, jakie skierował do nas Chrystus w dzisiejszej Ewangelii, brzmiały: „Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię”. > < Chciałbym, ukochani — Siostry i Bracia, aby osobista decyzja o życiu w trzeźwości była nie tylko naszym wielkopostnym postanowieniem, ale rzutowała na całe życie, godne i mądre, prawdziwie wolne. Przygotujmy w ten sposób nasze serca na przyjazd Ojca św., by ziarno jego słowa padło na dobrze przygotowany przez nas grunt.*

1993.01.01 na 750-lecie istnienia diecezji warmińskiej: *Ziemię, na której obecnie żyjemy, zamieszkiwały w minionych wiekach plemiona Prusów. Próbowal nieść im wiarę w Jezusa Chrystusa św. Wojciech, ale zginął z ich rąk śmiercią męczeńską (997). > < Pamiętajmy także o chwale Boga poprzez świadectwo życia — wierne Chrystusowi i Jego Ewangelii, wierne Bożym wartościom, wierne drugiemu człowiekowi, do którego powiedziało się: „Kocham i nie opuszczę cię, aż do śmierci”. Bądźmy także wdzięczni Bogu za wszystko, co nam daje. Również za to, co trudne, co boli. Bo w dziękczynieniu zawsze jest zawarta miłość.*

1993 na Wielki Post Roku Jubileuszowego 1993: *w Środę Popielcową, gdy pochylaliśmy nasze głowy, by kapłan posypał je popiołem — symbolem przemijania i pokuty — usłyszeliśmy takie słowa, towarzyszące temu obrzędowi: „nawróćcie się i wiercie w Ewangelię”. > < Bóg pomoże nam swą łaską, skoro tylko Go o to poprosimy. I wtedy najprostszą i najpiękniejszą postacią uwielbienia Boga będzie nasze codzienne życie. Życie, zgodne z Ewangelią i Jezusowym krzyżem. Życie, w którym każdy dzień będzie nawracaniem się i umacnianiem w wierze, a także wyrazem naszej miłości i wdzięczności dla Boga.*

1993 do dzieci na Wielki Post: *rozpoczął się Wielki Post, który będzie trwał 40 dni, przypominając nam 40-dniowy pobyt Pana Jezusa na pustyni. Mamy więc w tym czasie nabrać sił do naśladowania Go. > < W telewizyjnym programie „Ziarno” zobaczycie, jak robi się taką baterijkę, by był również jakiś zewnętrzny*

znak tej wielkopostnej pracy. Wszystkim Wam, Kochane Dzieci, na tę pracę dobrych czynów i postanowień, a także wyrzeczeń, z serca błogosławie.

1994 na Wielki Post: *słyszeliśmy przed chwilą fragment Ewangelii, kończący się słowami: „Czas się wypełnił i bliskie jest Królestwo Boże. Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię.” > < Nawracanie się, o jakim mówił Jezus, nie jest czynnością jednorazową. Jest pewnym procesem, który winien w nas trwać aż do śmierci. Błogosławiony jest człowiek, który widzi, że może coś w sobie jeszcze zmienić. Tragiczny jest człowiek, który tego nie widzi, który zatartł granicę między dobrem a złem.*

Praca kapłańska to sprawowanie Ofiary Eucharystycznej dla Ludu Bożego całej archidiecezji, poszczególnych parafii i wspólnot wiernych. Dalej udzielanie sakramentu bierzmowania i sakramentu kapłaństwa. Z rąk księdza arcybiskupa w ciągu dziesięciu lat 232 diakonów przyjęło święcenia kapłańskie dla Warmii i 35 dla Zgromadzenia Werbistów.

Posługa pasterska to: Budowa nowego gmachu Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej w Olsztynie, nowych kościołów i kaplic, wykup i najem kościołów ewangelickich. Utworzenie z dniem 1 stycznia 1987 roku wikariatów biskupich w Elblągu i Ełku, z których po pięciu latach powstały dwie diecezje, wchodzące wraz z archidiecezją warmińską w skład metropolii warmińskiej. Powołanie do istnienia Sambijskiej Kapituły Kolegiackiej w Gołdapi, obecnej Kapituły Współkatedralnej Ełckiej. Utworzenie od 1989 do 1995 roku 88 nowych parafii oraz obsadzenie dalszych 5 po raz pierwszy po wojnie. Organizowanie nowych dekanatów i archiprezbiteratów. Powołanie do istnienia domów samotnej matki w Brąswaldzie i Elblągu oraz hospicjum dla chorych w stanie terminalnym również w Elblągu. Przygotowanie i przeprowadzenie pielgrzymki Ojca Świętego Jana Pawła II na Warmię. Przygotowanie reorganizacji diecezji warmińskiej na metropolię warmińską. Zapewnienie ciągłości posługi pasterskiej przez nominacje proboszczów i wikariuszy, obsadzanie dawnych i nowych stanowisk kościelnych. Udział w pracach, a od 25 marca 1992 roku osobiste przewodnictwo Wydziału Duszpasterskiego. Przeprowadzenie w latach 1986—1987 drugiego nawiedzenia diecezji przez kopię cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Zorganizowanie w 1988 roku Diecezjalnego Kongresu Eucharystycznego i ustanowienie w diecezji wieczystej adoracji Najświętszego Sakramentu. Pięcioletnie sprawozdania o stanie diecezji za lata 1982—1986 i 1987—1991 oraz wizytowanie Grobów Apostolskich w Rzymie. Wyjednanie u Stolicy Apostolskiej powołania dwu biskupów pomocniczych: dr. Józefa Wysockiego i dr. Jacka Jezierskiego. Ustanowienie diecezjalnych sanktuariów: św. Rocha w Tłokowie, Świętej Rodziny w Ryjewie, NMP Różańcowej w Lwowcu, NMP Matki Pokoju w Stoczku, NMP Matki Miłosierdzia wraz z Kapitułą Kolegiacką w kościele Św. Jerzego w Kętrzynie. Programowanie pracy duszpasterskiej na kolejnych Warmińskich Pielgrzymkach Pieszych na Jasną Górę w Częstochowie i do Ostrej Bramy w Wilnie. Tę drugą pielgrzymkę pieszą archidiecezja zawdzięcza staraniom księdza arcybis-

kupa u władz państwowych Polski i Litwy. Obchód 750-lecia diecezji warmińskiej w 1993 roku. Akt zawierzenia Matce Bożej wiernych archidiecezji warmińskiej. Udział archidiecezji warmińskiej w II Polskim Synodzie Plenarnym. Zorganizowanie I Archidiecezjalnego Kongresu Trzeźwości. Założenie Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Archidiecezji Warmińskiej z siedzibą w Olsztynie. Liczne odezwy oraz zarządzenia porządkujące życie warmińskiego Kościoła diecezjalnego. Osobiste interwencje w obronie prześladowanych. Pomoc ubogim, chorym, dzieciom, starym, Polonii królewieckiej i białoruskiej, Kościołowi na Litwie. Kierowanie warmińskich księży *Fidei donum* na misje zagraniczne w Afryce i Ameryce Południowej, *Consecratio mundi* w spotkaniach z władzami państwowymi, samorządowymi i związkowymi, parlamentarzystami i politykami. Odznaczenie wielu zasłużonych kapłanów godnościami kościelnymi, a wiernych świeckich, w tym Ochotniczych Straży Pożarnych całej diecezji, orderami papieskimi.

Praca ascetyczna to miesięczne dni skupienia dla przełożonych zgromadzeń żeńskich od stycznia 1986 roku, z wyjątkiem miesięcy wakacyjnych lipca i sierpnia, łącznie w liczbie blisko 100. Nadto miesięczne dni skupienia dla Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła w Warszawie, dni skupienia dla siostr urszulanek Serca Jezusa Konającego, również w Warszawie. Coroczne rekolekcje wielkopostne dla inteligencji, nauczycieli, służby zdrowia w Olsztynie. Rekolekcje parafialne w innych miastach Polski, rekolekcje zamknięte dla zakonników oraz kapłanów z misji polskich we Francji i w Niemczech. Wreszcie od czterdziestu lat codzienne sierpniowe konferencje i kierownictwo sumień w konfesjonale, zarówno rodzin rybackich, jak i inteligencji odpoczywającej w Kuźnicy na Helu.

Kościół Powszechny

Z rąk biskupa pomocniczego plockiego dr. Jana Wosińskiego biskup Edmund Piszcz, jako biskup pomocniczy chełmiński, przejął w 1983 roku obowiązki przewodniczącego Komisji Misyjnej Episkopatu Polski. Sprawował je przez 11 lat, do dnia 10 marca 1994 roku, w którym przekazał je biskupowi ełckiemu dr. Wojciechowi Ziembie. Jednocześnie od 7 sierpnia 1985 roku do 7 sierpnia 1991 roku przez 6 lat był krajowym dyrektorem Papieskich Dziel Misyjnych w Polsce. Obowiązki te przekazał ówczesnemu biskupowi pomocniczemu plockiemu, obecnie pierwszemu biskupowi diecezjalnemu toruńskiemu, dr. Andrzejowi Suskiemu. W dowód uznania dla działalności na rzecz misji zagranicznych Ojciec Święty Jan Paweł II mianował biskupa Edmunda Piszcz członkiem Rzymskiej Kongregacji do spraw Ewangelizacji Narodów na okres 5 lat, od 3 stycznia 1989 roku do 3 stycznia 1994 roku, co pociągało za sobą obowiązek uczestnictwa w posiedzeniach kongregacji, udziału w dyskusjach i podejmowaniu decyzji o wymiarze światowym.

Podczas pracy w Komisji Misyjnej biskup Edmund Piszcz utworzył Centrum Formacji Misyjnej w Warszawie na Zaciszu, w którym roczne przygotowanie

misyjne odbywają polscy misjonarze: księża, ojcowie, bracia i siostry zakonne, oraz ludzie świeccy, przed wyjazdem na misje. Pomnożyło to bardzo wydatnie liczbę polskich misjonarzy, których przygotowanie w ośrodkach zagranicznych było przedtem bardzo kosztowne i niosło ze sobą niebezpieczeństwo emigracji zarobkowej do krajów zachodnich, zamiast wyjazdu na misje.

W czerwcu 1987 roku zorganizował miesięczną wystawę misyjną w podziemiach kościoła Św. Krzyża w Warszawie, którą otworzył ksiądz prymas Polski, Józef kardynał Glemp. Wystawa odwiedziła potem jeszcze inne miasta Polski. W dniach 16—18 października 1992 roku zorganizował Krajowy Kongres Misyjny w Częstochowie na Jasnej Górze, z udziałem gości ze Stolicy Apostolskiej i krajów z Polską sąsiadujących. Liczny udział uczestników w kongresie wykazał prężność polskich ośrodków i wspólnot misyjnych.

Praca naukowa

Arcybiskup Edmund Piszcz studiował w latach 1950—1956 filozofię i teologię w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Chełmińskiej w Pelplinie, afiliowanym przez Papieski Uniwersytet Laterański w Rzymie. Następnie w latach 1958—1962 studiował historię Kościoła na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i zrobił doktorat u ks. profesora Mieczysława Żywczyńskiego, przedkładając rozprawę: *Geneza i przebieg toruńskiego Colloquium Charitativum za Władysława IV w 1645 roku*. Wreszcie w latach 1973/1974 oraz 1979 przebywał w Moguncji u ks. profesora Józefa Lortza, jako stypendysta tamtejszego Instytutu Historii Kościoła.

Od roku akademickiego 1962/63 do roku 1985/86 wykładał historię Kościoła i nauczał języka łacińskiego w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Chełmińskiej w Pelplinie. Od roku akademickiego 1985/86 wykłada historię Kościoła na Warmińskim Instytucie Teologicznym w Olsztynie, najpierw afiliowanym, a od 22 lutego 1995 roku agregowanym przez Stolicę Apostolską do Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Dorobek naukowy przedstawia załączona bibliografia.

* * *

Arcybiskup Edmund Piszcz trwale zapisał się w dziejach diecezji chełmińskiej, warmińskiej, elbląskiej, ełckiej, archidiecezji i metropolii warmińskiej, a także w dziejach Misji oraz historiografii kościelnej.

JOANNES PAVLUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

Sacerdos filius **Emundo Michale Pizeze**, Nivoriae Ecclesiasticae Professori in Seminario Majori Calientis, et
leae Episcopo Nivio Civitatis Niviorum anglice Civitate ipsius Praesulis ac patris Ecclesiae Calientis, salutem et Apostolicam
Benedictionem. Cum Joannem hunc omnia diligentes caritas, quae ad Bonam universae Ecclesiae concordiam confluxit, vident
tuis, ideo iustam etiam considerationem in complicitate ac gravi ratione interducentis, quae saepius Evangelicam Episco-
porum constitutionem servare solent. Nos igitur te, dilecte fili, rogemus animi et ingenti bonis exhortamur, ad episcopa-
lam dignitatem evadendum Ecclesiaeque **Florentissimae** Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum
Evangelicam assignamus, iuribus tibi factis officisque impostis cuiusque Civitatis sacerdotum Christianis propriis et
in **Latinae** - Ecclesiae Sanctae - statuta, quae **Pro** Niviorum Episcopi sunt die VI mensis Augusti anno MCMXXVI.
Cum tamque esis, parte aliquo catholico Episcopo, et fidei professionem facere et fidelitatem **Pro** Niviorum Niviorum
sociibus tuis iurare, ante quam ad litteras normis tuis, nisi statueris, ad eodem aliove vetae fidei Praesulis obli-
gationem episcopalem accipias. **Pro** Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum Niviorum
gratas sigillaque impressas, ad Sacram Congregationem pro Episcopis transmittas. Ceterum te, dilecte fili, vehementer
rogamus ut, pro gravitate nimis tibi minere delata, quae ipso tempore in partem sollicitudinis Episcopi tui ipsius
vocatis, praesto potitae sis et tuamque cum eo efficacissimam operam consociis in paratibus negotiis pruden-
ter exequendis et in dilecta **Universis** Niviorum, cuius quidem tui causa operam tibi divinam auxilium
amantissime efflagitamus. Datum **Roma**, apud S. Petrum, die viro et vicissimo mensis Aprilis, anno Domini mil-
lesimo nonagesimo octogesimo secundo, Pontificatus Nostri quato.

Augustus Carl. Cardinal.
Lupinus Carl. Cardinal.

Paullus Ponzetti, Secretarius Apost.

Prot. n. 1042/85

SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS

V A R M I E N S I S

Administration Apostolicae

DECRETUM

Ad consulendum regimini Ecclesiae Varmiensis, Summus Pontifex JOANNES PAULUS, Divina Providentia PP. II, praesenti Decreto, nominat ac constituit Administratorem Apostolicum, sede plena, ad nutum Sanctae Sedis, memoratae cathedralis Ecclesiae Varmiensis, Exc.mum P.D. Edmundum Piszcz, Episcopum titularem Aurusullanensem, et Auxiliarem Culmiensis dioecesis, eique tribuit facultates et officia quae Episcopis residentialibus, ad normam iuris communis, competunt.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Congregationis pro Episcopis,
die 26 mensis Novembris anno 1985.

S. Confente
Prof.

+ *f. Iuan Novice*
Archiepiscopus tit. Praxitanae civitatis
a secretis

JOANNES PAULUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

Venerabili Fratris **Edmundo Michaëli Piszcz**, facinus Episcopo titulari Anzusultianensi atque Administratori Apostolico ~ sede plena ~, ad nutum Sanctae Sedis, Dioecesis Varmiensis, electo eiusdem Dioecesis Episcopo, salutem et Apostolicam Benedictionem. Qui universae catholicae Familiae regimen efficientes curam adhibere non omittimus de singulis Ecclesiis toto rectarum orbe constitutis, utpote consuevi Christi Jesu mandatum de ovibus pascentis nec negligentiam patri Summi Pastoris nec relaxationem, non diutius expectandum censuimus, quin Ecclesiae Varmiensis, post munus ab ultimo eius Antecessore Joanne Ladislao Urbah depositum, Episcopum assignavimus. Considerantes autem re, Venerabilis Frater, iam eiusdem Ecclesiae Administratoris Apostolici ~ sede plena ~, ad nutum Sanctae Sedis officio functum esse, maximamque eiusmodi rem habere momentum propter adeptam experientiam et dioecesis conditionum cognitionem, peropportunitate duximus non alium praeter te illi praeficere episcopali Sedis. Ex Nostrae igitur potestatis et auctoritatis Apostolicae plenitudine, his Litteris te **Varmiensis** Dioecesis Episcopum nominamus renuntiamus constituimus ad normam iuris communis, solitum nimirum vinculo titularis Ecclesiae Anzusultianensis, quo hucusque obstinueratis et obligatione fidei professionem iterandi. Solum ego ius iurandum iuratis fidelitatis erga Nos Nostrosque in hac Apostolica Sede Successores; cuius formulam ad Congregationem pro Episcopis mittes usitato more signatam sigilloque impressam. Hac insuper Dioecesis Varmiensis clerus et populus huiusmodi nominationis certiores fiant, ut re, summi cognitum Pastorem, obedientia, dilectione, pietate filiorum colant et in edificanda Christi fidelium communitate quisque pro vicibus adjuvet. Quamvis non necesse sit re adhortemur, Venerabilis Frater, quandoquidem bene nostri quae a re Dominus requirat et pastoralis onus, iuvat tamen Nos quaedam Pauli Apostoli verba ad meditandum proponere, quae animum tuum illuminent et confirment: - *Noli evadere testimonium Domini nostri, sed collabora evangelio secundum virtutem Dei* -, in quo positus es - *praedicator et apostolus et doctor* -, atque haec persequens - *solicite cura re ipsam probabilem exhibere Deo, operatum inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis* - 2 Tim. 1, 8, 11; 2, 15. Datum Romae, apud S. Petrum, die septimo mensis Octobris, anno Domini millesimo nonagesimo octogesimo octavo, Pontificatus Nostri decimo.

Joannes Paulus PP. II

Audientibus Mario Macculi, Paul. M. f. d. s. a.

JOANNES PAULUS & PISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

Venerabili Fratri **Edmundo Piszcz**, constituto Archiepiscopo Metropolitanae Varmiensi, salutem et Apostolicam Benedictionem. Cum sit eligendus sacrorum Antistes metropolitanae Sedis Varmiensis, hoc ipso die e diocesi eodem nomine effectae, tu, Venerabilis Frater, qui hucusque scite ac naviter functus es munere Episcopi illius Ecclesiae, omnino Nobis videaris idoneus ad huiusmodi gerendum officium. De plenitudine igitur Apostolicae Nostrae potestatis te constituimus Archiepiscopum Metropolitanam **Varmiensem**, iuribus aditis et privilegiis, quibus potiuntur alii per orbem metropolitanae, et oneribus atque officiis quibus illi itidem subiacent. Ab iterandis vero tum fidei catholicae professione tum iure iurando fidelitatis ega Nos et Nostros Successores te eximimus. Mandamus autem ut de his Litteris facias certiores decem ac populum tuae archidioecesis, ad normam iuris. Tibi denique, Venerabilis Frater, atque universis fidelibus Varmiensibus, deprecante Virgine Maria, Poloniae Regina, prosperrima quaeque peccantur per Nostram Apostolicam Benedictionem quam memoti, paterno ac libentissimo animo impertimus. Datum Romae, apud S. Petrum, die quinto et vicesimo mensis Martii, anno Domini millesimo noncentesimo nonagesimo secundo, Pontificatus Nostri quarto decimo.

Joannes Paulus M^o

Angelus Langani, P. M. ap. s. t.

BIBLIOGRAFIA

1. Maryjne miejsca pątnicze w diecezji chełmińskiej. 1. Łąki — Nowe Miasto, *ODC* 9 (1958), s. 195—200.
2. Biblioteka klasztoru O.O. Reformatów w Łąkach na Pomorzu, *ABMK* 1—2 (1961), s. 207—226.
3. Konsekracja kościoła parafialnego w Silnie, *ODC* 13 (1962), s. 351—353.
4. Konsekracja kościoła parafialnego w Wielkim Łęcku, *ODC* 13 (1962), s. 354—355.
5. Ks. Piotr Stachowski. Wspomnienie pośmiertne, *ODC* 13 (1962), s. 358—359.
6. Fakt czy legenda, *TPow* 3 (1963), s. 3.
7. Ks. Paweł Antoni Czapplewski (1877—1963), *ABMK* 9 (1964), s. 79—84.
8. Brat Kowalczyk [Antoni], *Przewodnik Katolicki* 72 (1966), s. 116—118.
9. Ks. Frelichowski [Wincenty], *Przewodnik Katolicki* 72 (1966), s. 137—138.
10. „Colloquium Charitativum”, *Przewodnik Katolicki* 72 (1966), s. 379—381.
11. „Colloquium Charitativum”, *Znak* 18 (1966), s. 1489—1501.
12. „Colloquium Charitativum” w Toruniu, *Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 18 (1964—1967), s. 50—54.
13. Sprawa nominacji ks. Franciszka Sawickiego na biskupa diecezji gdańskiej w 1938 roku, *Studia Pelplińskie* 1 (1969), s. 39—48.
14. Stulecie *Pielgrzymy*, *Studia Pelplińskie* 1 (1969), s. 203—206.
15. Frelichowski Stefan Wincenty (1913—1945), kapłan diecezji chełmińskiej, wikariusz parafii Najświętszej Maryi Panny w Toruniu, sługa Boży, w: *Hagiografia Polska, Słownik bio-bibliograficzny*, tom 1, A—K. Poznań 1971. s. 352—364.
16. Jan Sarkander (1576—1620), ks. diecezji ołomunieckiej, błogosławiony, w: *Hagiografia Polska, Słownik bio-bibliograficzny*, tom 1, A—K. Poznań 1971. s. 575—584.
17. Karłowska Maria (1865—1935), założycielka Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Boskiej, w: *Hagiografia Polska. Słownik bio-bibliograficzny*, tom 1, A—K. Poznań 1971. s. 700—716.
18. Kowalczyk Antoni (1866—1947), brat Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, sługa Boży, w: *Hagiografia Polska. Słownik bio-bibliograficzny*, tom 1, A—K. Poznań 1971. s. 829—836.
19. Łąki Bratjańskie — najstarsze miejsce kultu maryjnego w diecezji chełmińskiej, *Nasza Przyszłość* 34 (1971), s. 177—203.
20. Rolewski Kazimierz Jan (1887—1936), proboszcz, rektor Seminarium Duchownego w Poznaniu, sługa Boży, w: *Hagiografia Polska. Słownik bio-bibliograficzny*, tom 2, L—Z. Poznań 1971. s. 271—282.
21. Biskup i Pasterz [Ks. bp Kazimierz Józef Kowalski], *Przewodnik Katolicki* 78 (1972), s. 220—221.
22. Polityka kasacyjna władz pruskich wobec klasztorów diecezji chełmińskiej, *Studia Pelplińskie* 3 (1971), s. 89—116.
23. W holdzie Arcypasterzowi na 25-lecie sakry biskupiej, *Studia Pelplińskie* 3 (1971), s. 217—229.
24. „In vinculis pro Christo”, *Studia Pelplińskie* 5 (1973), s. 7—11.

25. Kościół wobec systemu kopernikańskiego. Sprawa umieszczenia dzieła *De revolutionibus* na indeksie, *Studia Pelplińskie* 5 (1973), s. 49—59.
26. Kościół Polski w okresie awiniońskiego papieżstwa (1306—1386), w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. I, cz. I (Pr. zb. pod red. ks. Bolesława Kumora i ks. Zdzisława Obertyńskiego), Poznań 1974, s. 209—253.
27. Próby ugody z dysydentami, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. I, cz. 2 (Pr. zb. pod red. ks. Bolesława Kumora i ks. Zdzisława Obertyńskiego), Poznań 1974, s. 347—353.
28. Johannes Kanty von Krakau, w: *Alle Biographien zum Regionalkalender für das deutsche Sprachgebiet* (Pr. zb. pod red. P. Manns), Mainz 1975, s. 437—439.
29. Kazimir von Polen, w: *Alle Biographien zum Regionalkalender für das deutsche Sprachgebiet* (Pr. zb. pod red. P. Manns), Mainz 1975, s. 431—433.
30. Rajmund Maximilian Maria Kolbe, w: *Alle Biographien zum Regionalkalender für das deutsche Sprachgebiet* (Pr. zb. pod red. P. Manns), Mainz 1975, s. 581—584.
31. Stanislaus von Krakau, w: *Alle Biographien zum Regionalkalender für das deutsche Sprachgebiet* (Pr. zb. pod red. P. Manns), Mainz 1975, s. 316—318.
32. Wenzel von Boehmen, w: *Alle Biographien zum Regionalkalender für das deutsche Sprachgebiet* (Pr. zb. pod red. P. Manns), Mainz 1975, s. 302—304.
33. Barcz Reinhold (ca 1884—1942) przywódca protestanckiego ugrupowania gromadkarzy mazurskich, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 26.
34. Bielczyc Piotr (ca 1385—1440), opat w Pelplinie, kaznodzieja, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 532.
35. Bodoch Wawrzyniec (1607—1661), filozof, teolog protestancki, polemista religijny, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 702.
36. Borel Adam (ca 1603—1666), teolog protestancki, założyciel sekty borelistów, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 811—812.
37. Borrihaus (Cellarius) Martin (1499—1564), reformator i teolog protestancki, humanista, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 827.
38. Borzymowski Jan (1610—1673), superintendent kalwińskiej Litewskiej Jednoty Reformowanej, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 834.
39. Centner Gottfried Reinhold (1712—1774), historyk, pedagog, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, k. 1421.
40. Spory wokół *Wyznań wiary* na toruńskim Colloquium Charitativum w 1645 roku, *RTK* 4 (1975), s. 175—183.
41. Echa objawień gietrzwałdzkich w *Pielgrzymie*, *SW* 14 (1977), s. 215—223.
42. Opaliński Kazimierz Jan z Bnina, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 36, Kraków 1979, s. 85—87.
43. Chełmno, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 3, Lublin 1979, k. 124.
44. Chełmża, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 3, Lublin 1979, k. 137. (z A. Stępniewską).
45. Chojnice, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 3, Lublin 1979, k. 213.

46. Colloquium Charitativum, w: Encyklopedia Katolicka, t. 3, Lublin 1979, k. 546—547.
47. Cuius regio eius religio, w: Encyklopedia Katolicka, t. 3, Lublin 1979, k. 663—664.
48. Dantyszek Jan (1485—1548), w: Encyklopedia Katolicka, t. 3, Lublin 1979, k. 1021—1022. (z K. Bartoszewskim).
49. Dobszewicz Tomasz Jerzy (1807—1881), w: Encyklopedia Katolicka, t. 3, Lublin 1979, k. 1408.
50. Der tragische Herbst in Pelplin, w: Mit der Kirche auf dem Weg durch die Zeit. Freundesgabe zum 65. Geburtstag von Helmut Holzappel, Würzburg 1980, s. 161—165.
51. W służbie prawdy w dziejach Kościoła, *Studia Pelplińskie* 11 (1980), s. 321—327.
52. Początki Wyznania wiary, część I, *Przewodnik Katolicki* 30 (1981).
53. Początki Wyznania wiary, część II, *Przewodnik Katolicki* 35 (1981).
54. Koncepcje duszpasterskie Stanisława Hozjusza na podstawie jego działalności w diecezji chełmińskiej, *SW* 20 (1983), s. 115—136.
55. Ely, w: Encyklopedia Katolicka, t. 4, Lublin 1983, k. 907.
56. Embrun, w: Encyklopedia Katolicka, t. 4, Lublin 1983, k. 934.
57. Dekowski Stanisław (1785—1854), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 121.
58. Dziegielewski Stanisław (1863—1919), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 155.
59. Hasse Johannes (1822—1869), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 290.
60. Jeschke Jerzy (1808—1881), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 351.
61. Klingenberg Antoni (1814—1895), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 391.
62. Klunder Jakob (1849—1927), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 392.
63. Krieger Jan Wojciech (1766—1847), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 416.
64. Kutowski Johann Stanisław (1779—1848), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 421—422.
65. Lüdke Klemens (1841—1909), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. Gatz), Berlin 1983, s. 461.

66. Marwitz, Johannes Nep. von der (1795—1886), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 482—484.
67. Matthy, Ignatius Vincentius von (1765—1832), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 485—486.
68. Redner, Leo (1828—1898), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 601—602.
69. Rosentreter, Augustinus (1844—1926), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 630—632.
70. Rydzyński, Franciszek Ksawery Graf (1734—1814), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 638—639.
71. Scharmer Franz (1849—1917), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 650.
72. Sedlag, Anastasius (1787—1856), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 694—696.
73. Trepnau Johannes (1835—1906), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 764.
74. Wilkxycki, Jan Jerzy (1763—1831), w: Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexicon (Wyd. E. G a t z), Berlin 1983, s. 817.
75. Religijność Jana III Sobieskiego, *PP* 12 (1983), s. 312—321.
76. 300-lecie odsieczy wiedeńskiej, *Gość Niedzielny* 16 (1983), s. 1, 4—5.
77. „Ateneum Kapłańskie” czasy i ludzie, *Niedziela* 24 (1984), s. 4; *TPow* 23 (1984), s. 3.
78. Apostoł obozów koncentracyjnych. W 40-lecie śmierci Ks. Stefana Frelchowskiego, *TPow* 19 (1985), s. 1, 2.
79. Biskup Stanisław Wojciech Okoniewski jako pasterz diecezji chełmińskiej (1926—1939), w: Materiały IV Spotkań Pelplińskich 8 maja 1984, Pelplin 1986, s. 31—39.
80. Frydrychowicz Romuald ks, w: Encyklopedia Katolicka, t. 5, Lublin 1989, k. 745.
81. Geret Samuel Luter, w: Encyklopedia Katolicka, t. 5, Lublin 1989, k. 998.
82. Górski Ludwik Stanisław SchP, w: Encyklopedia Katolicka, t. 5, Lublin 1989, k. 1389.
83. Dialog jako jeden ze składników dążności ekumenicznych, *SW* 27 (1990), s. 223—224.